

Dr hab. Józef Pfaff, prof. UE  
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach  
Wydział Finansów i Ubezpieczeń  
Katedra Rachunkowości

## RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Marty Stanisławskiej pt.: „*MANIPULOWANIE DANYMI FINANSOWYMI JAKO ELEMENT KREATYWNEJ RACHUNKOWOŚCI*”,  
napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. inż. Zbigniewa Lutego  
na Wydziale Zarządzania, Informatyki i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego  
we Wrocławiu

### 1. Ocena problemu badawczego i wyboru tematu rozprawy

Praca stanowi próbę kompleksowej analizy manipulacji informacjami finansowymi w polskich regulacjach prawnych na tle głośnych światowych skandali finansowych z początku XXI wieku, czego przykładami są: WorldCom, Enron, Xerox, Parmalat. Temat pracy porusza kwestie kreatywnej manipulacji danymi finansowymi tak na płaszczyźnie teoretycznej jak i praktycznej. Kreatywna rachunkowość to zjawisko powszechne na całym świecie, aczkolwiek różnie interpretowane i odbierane przez otoczenie - zarówno w sensie pozytywnym jak i negatywnym. Postrzeganie kreatywnej rachunkowości w sensie negatywnym wynika głównie z błędnego utożsamiania jej z działaniami sprzecznymi z prawem, które prowadzą do fałszowania informacji finansowych, wprowadzając tym samym w błąd interesariuszy. W sensie pozytywnym kreatywna manipulacja danymi finansowymi sprowadza się do stosowania dozwolonych prawem rozwiązań w systemie rachunkowości, które pozwalają na odpowiednie kształtowanie obrazu sytuacji majątkowo-finansowej jednostki gospodarczej.

Celem głównym pracy było zbadanie możliwości kreatywnej manipulacji informacjami finansowymi podmiotu gospodarczego w Polsce. Cele szczegółowe to:

- wyjaśnienie istoty kreatywnej rachunkowości,



- określenie miejsca i roli zasad prawa bilansowego i prawa podatkowego w kreatywnej manipulacji danymi,
- określenie znaczenia zasad rachunkowości w kreatywnej manipulacji danymi,
- wskazanie roli polityki rachunkowości w kreatywnej manipulacji danymi,
- wskazanie granicy pomiędzy przestępstwem a manipulacją,
- określenie odpowiedzialności karnej i zawodowej w zakresie kreatywnej manipulacji,
- określenie wpływu manipulacji danymi finansowymi na prezentowany wynik finansowy oraz obraz sytuacji majątkowo - finansowej jednostki.

Na bazie tak sformułowanego celu badawczego w pracy przyjęto jako główną tezę następujące założenie: **stosując zasady rachunkowości i działając zgodnie z prawem można manipulować danymi finansowymi jednostki gospodarczej.**

Dla zweryfikowania słuszności postawionej tezy, przyjęto następujące szczegółowe hipotezy badawcze:

- nie wszystkie działania uznawane za kreatywną rachunkowość i manipulacje danymi finansowymi stanowią czyny zabronione,
- pojęcia: manipulacja danymi, kreatywna rachunkowość oraz oszustwo księgowo nie są ze sobą tożsame, bowiem zawierają one elementy wspólne, ale i rozłączne, w zależności od charakteru działania osób, które mają wpływ na system rachunkowości w jednostce gospodarczej,
- obowiązujące zasady rachunkowości oraz przyjęta przez jednostkę gospodarczą polityka rachunkowości odgrywają doniosłą rolę w aspekcie zarówno stosowania, zapobiegania, jak i wykrywania manipulacji danymi finansowymi,
- określenie granic manipulacji, oszustwa i przestępstwa księgowego odgrywa kluczową rolę w penalizacji powyższych czynów,
- identyfikacja i wykrycie działań o charakterze manipulacji implikuje wskazanie metod manipulacji danymi finansowymi jednostki gospodarczej,
- dobór odpowiednich metod prezentacji danych i polityki rachunkowości ma wpływ na wynik finansowy w sprawozdaniu finansowym jednostki gospodarczej.

Sformułowane tezy wyczerpują weryfikację głównego celu rozprawy.



## 2. Ocena treści rozprawy, realizacji celu pracy i hipotez badawczych

Konstrukcja pracy została dobrze podporządkowana realizacji określonego we wstępie celu i wyraźnie akcentuje dwa spójne wątki badawcze – teoretyczny i praktyczny.

**W rozdziale pierwszym (30 stron): „Filozofia kreatywnej rachunkowości w kontekście manipulacji danymi finansowymi”** dokonano analizy literatury krajowej i zagranicznej w zakresie zdefiniowania pojęć kreatywnej, agresywnej i oszukańczej rachunkowości, w tym oszustw księgowych i kreatywnej manipulacji, wskazując na cechy wspólne i rozłączne tych pojęć oraz zidentyfikowano rolę prawa bilansowego i podatkowego w dopuszczaniu i uznawaniu manipulacji danymi finansowymi. Doktorantka wprowadza nowe określenie w znaczeniu pozytywnym - "kreatywna manipulacja danymi", interpretując je jako działania dopuszczone przepisami prawa, polegające na wykorzystaniu wiedzy i oraz uregulowań prawnych w taki sposób, aby osiągnąć założone przez przedsiębiorstwo cele gospodarcze; w odróżnieniu od określenia negatywnego - "manipulacja danymi". Można w tym miejscu postawić pytanie: czy samo słowo "manipulacja" może być użyte w znaczeniu pozytywnym? Rozróżniając w systemie rachunkowości rachunkowość finansową, zarządczą i podatkową wskazano wyraźnie, że źródłem manipulacji są dane pochodzące z rachunkowości finansowej. Na s. 14 Doktorantka posługuje się zamiennie pojęciami "kreatywna rachunkowość" oraz "kreatywna księgowość" - nasuwa się pytanie czy są to pojęcia tożsame czy należy je różnie interpretować?

**Rozdział drugi (24 strony) „Zasady rachunkowości w kreatywnej manipulacji danymi”** - na podstawie analizy aktów prawnych i standardów rachunkowości scharakteryzowano zasady rachunkowości w kontekście realizacji podstawowego celu sprawozdawczości finansowej jakim jest dostarczanie odbiorcom zewnętrznym wiernego i rzetelnego obrazu sytuacji majątkowej i finansowej jednostki gospodarczej, dokonując bardzo wnikliwej analizy polityki rachunkowości. Polityka rachunkowości stanowi bowiem narzędzie, za pomocą którego można kreować wizerunek finansowy przedsiębiorstwa, stanowi szeroki wachlarz możliwości kształtowania i prezentacji informacji o jednostce. Ważnym zagadnieniem jest określenie granic tych możliwości, aby nie doprowadziło to do łamania prawa. W rozdziale tym podjęto także kwestie powiązania zasad etyki w rachunkowości z przestrzeganiem



nadrzędnych zasad rachunkowości oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej osób wykonujących zawód księgowego.

**W rozdziale trzecim (27 stron) „Kreatywna manipulacja danymi - istota i kryminalizacja”** podjęto próbę definicji przestępstwa księgowego oraz analizy odpowiedzialności karnej za popełnione oszustwa księgowe. Kreatywna i agresywna rachunkowość towarzyszy prowadzeniu działalności od lat i zjawisko raczej jest niemożliwe do wyeliminowania, stąd niezbędne jest wskazanie różnic między manipulacjami dozwolonymi w ramach prawa bilansowego od czynów niezgodnych z prawem. Część rozdziału została poświęcona analizie oszustwa na gruncie regulacji prawna karnego i karnoskarbowego, z wnioskiem końcowym, że czyn o znamionach przestępstwa będzie miał miejsce w sytuacji działań kreatywnej rachunkowości, jeżeli ich efektem jest taka manipulacja danymi, która prowadzi do prezentacji nieprawdziwego, sfałszowanego obrazu sytuacji majątkowo - finansowej jednostki. W rozdziale tym podkreślono również rolę biegłego rewidenta badającego sprawozdania finansowe, którego zadaniem jest niedopuszczenie do publicznej prezentacji danych nieprawdziwych, będących skutkiem agresywnej rachunkowości. Końcowa część rozdziału odnosi się krytycznie do proponowanych zmian w prawie karnym, zmierzających do drastycznego zaostrzenia kar wobec osób dopuszczających się uszczupień podatkowych, będących efektem tzw. optymalizacji podatkowej. Na tle tych rozważań powstaje pytanie: jakie związki występują między kreatywną rachunkowością, polityką rachunkowości a optymalizacją podatkową?

**Rozdział czwarty (57 stron) „Manipulacja danymi finansowymi w sprawozdaniu finansowym”** poświęcony jest realizacji celu polegającego na wykazaniu, że manipulacja danymi finansowymi przekłada się na prezentowany w sprawozdaniu finansowym wynik finansowy oraz obraz sytuacji majątkowo-finansowej jednostki. Zaprezentowane zostały metody manipulacji danymi związane z aktywowaniem kosztów, wyceną rozchodu składników majątkowych, kształtowaniem przychodów; przytoczone na s. 99 - 109 przykłady liczbowe obrazujące te metody oceniam jako zbyt proste. Przeprowadzono badania empiryczne na trzech spółkach prawa handlowego prowadzących działalność usługową, które miały na celu zaprezentować zastosowane metody kreatywnej manipulacji danymi finansowymi oraz ich odbicie w wyniku finansowym i obciążeniach podatkowych. Mam wątpliwości (do dyskusji) czy



w pierwszym badanym podmiocie gospodarczym (oznaczonym jako  $\alpha$ ) podany przykład wyboru formy zatrudnienia prezesa zarządu na podstawie aktu powołania albo umowy o pracę należy uznać jako dobry przykład kreatywnej manipulacji danymi? W drugim z badanych podmiotów (tzw.  $\beta$ ) przedmiotem kreatywnej manipulacji danymi były metody amortyzacji środków trwałych - przykład prawidłowy, natomiast forma prezentacji wyników w tabelach 16 - 18 jest bardzo trudna do odczytania i interpretacji ze względu na posługiwanie się wyłącznie wielkościami procentowymi (wartość początkowa wyrażona w % i od niej liczona amortyzacja stawką wyrażoną w %).

Wyniki badań przeprowadzonych w rozdziale czwartym pozwoliły na sformułowanie wniosków, że jednostki gospodarcze są zainteresowane stosowaniem metod kreatywnego manipulowania danymi finansowymi, zarówno na własne potrzeby jak i użytkowników zewnętrznych. Przepisy prawa bilansowego jak i ustaw podatkowych stwarzają możliwości kreowania obrazu jednostki gospodarczej, które są wykorzystywane przez organy zarządzające jednostką do realizacji jej bieżących celów. Mimo iż kreatywna manipulacja danymi jest zgodna z regulacjami prawa, to może wywoływać dylematy etyczne w tym zakresie.

### 3. Ocena formalnej strony rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska składa się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz spisów: bibliografii, tabel, rysunków oraz wykresów. W sumie praca obejmuje 180 stron. Treść pracy wzbogacają: 20 tabel, 6 rysunków i 29 wykresów (prezentujące wyniki badań). W zestawieniu bibliografii wykazano w sumie 244 pozycje w tym: 188 pozycji zwartych i ciągłych (w tym 31 obcojęzyczne), 31 aktów prawnych, 16 orzeczeń sądów administracyjnych oraz 9 źródeł internetowych.

Praca napisana jest poprawnym językiem, jasnym i zrozumiałym. Zadaniem recenzenta jest również zwrócenie uwagi na zauważone nieliczne – co warto podkreślić - niedociągnięcia lub błędy formalne:

- s. 17 jest "wypłat" powinno być "wpłat";
- s. 31 błędy interpunkcyjne,
- s. 57 i s. 118 nie ma pojęcia "pełne księgi rachunkowe";
- s. 58 drugi akapit od dołu - brakuje słowa "polityki";
- s. 96 brakuje słowa "opinii";



s. 118 "płaszczyzna" działalności operacyjnej czy raczej "segment działalności".

Konstrukcja pracy jest przemyślana, zgodna z przyjętą koncepcją i założeniami metodycznymi, zastosowano logiczną prezentację poszczególnych zagadnień, konsekwentnie dążąc do realizacji założonych celów i weryfikacji przyjętych hipotez.

#### **4. Konkluzja**

Oceniając syntetycznie całość rozprawy, stwierdzam że temat pracy został poprawnie zlokalizowany we współczesnej tematyce badawczej rachunkowości, cel główny jak i cele szczegółowe rozprawy zostały osiągnięte oraz udowodniono przyjęte hipotezy badawcze.

W pracy widać wielopłaszczyznowe studia literaturowe oraz regulacji prawnych, świadczące o opanowaniu przez Doktorantkę wiedzy teoretycznej z zakresu rachunkowości i prawa gospodarczego oraz o umiejętności samodzielnego powadzenia badań za pomocą odpowiednio dobranych metod.

Wobec powyższego stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Marty Stanisławskiej spełnia wymogi określone w art.13 ust.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm), a w szczególności stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje posiadanie przez Doktorantkę ogólnej wiedzy teoretycznej w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie finanse i tym samym rekomenduję Radzie Wydziału Zarządzania, Informatyki i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Katowice, 02 czerwca 2017 r.

